

СЎНГГИ СОЛИҚ ИСЛОҲОТЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙ ЎСИШИГА ТАЪСИРИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ХУСУСИДА

Бабаев Фаррух Мансурович

Иқтисодиёт ва молия вазирлиги ҳузуридаги Солиқ қўмитаси

Аннотация. Ўзбекистонда сўнгги пайтларда амалга оширилган солиқ ислоҳотлари инвестицияларни рағбатлантириш, истеъмолни кўпайтириш, тадбиркорликни ривожлантириш, рақобатбардошликни ошириш, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш, норасмий секторни расмийлаштиришни рағбатлантириш, давлат инвестициялари учун даромадларни шакллантириш ва давлат инвестицияларини ривожлантириш орқали мамлакат иқтисодий ўсишига ижобий таъсир кўрсатди. Солиқ ислоҳотлари ва уларнинг турли иқтисодий кўрсаткичларга таъсирини чуқур таҳлил қилиш орқали ушбу тадқиқот Ўзбекистонда иқтисодий ўсишни таъминлашда солиқ сиёсатининг ўрни ҳақида қимматли фикрларни беради.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ ислоҳотлари, солиқ сиёсати, солиқ маъмуриятчилиги, солиқ ставка, инвестиция.

ОТНОСИТЕЛЬНО АНАЛИЗА ВЛИЯНИЯ НЕДАВНИХ НАЛОГОВЫХ РЕФОРМ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ УЗБЕКИСТАНА

Бабаев Фаррух Мансурович

Налоговый комитет при Министерстве экономики и финансов

Абстрактный. Недавние налоговые реформы в Узбекистане оказали положительное влияние на экономический рост страны путем поощрения инвестиций, увеличения потребления, развития предпринимательства, повышения конкурентоспособности, привлечения прямых иностранных инвестиций, поощрения формализации неформального сектора, получения доходов для государственных инвестиций и развития инвестиции. Благодаря углубленному анализу налоговых реформ и их влияния на различные экономические показатели данное исследование дает ценную информацию о роли налоговой политики в содействии экономическому росту в Узбекистане.

Ключевые слова: налог, налоговая реформа, налоговая политика, налоговое администрирование, налоговая ставка, инвестиция.

REGARDING THE ANALYSIS OF THE IMPACT OF RECENT TAX REFORMS ON THE ECONOMIC GROWTH OF UZBEKISTAN

Babaev Farrukh Mansurovich

Tax Committee under the Ministry of Economy and Finance

Abstract. The recent tax reforms in Uzbekistan have had a positive impact on the country's economic growth by encouraging investment, increasing consumption, developing entrepreneurship, increasing competitiveness, attracting foreign direct investment, encouraging the formalization of the informal sector, generating income for public investment and developing public investment. Through an in-depth analysis of tax reforms and their impact on various economic indicators, this study provides valuable insights into the role of tax policy in promoting economic growth in Uzbekistan.

Key words: tax, tax reforms, tax policy, tax administration, tax rate, investment.

Кириш.

Ўзбекистонда турли соҳаларда, жумладан, бюджет-солиқ тизимида кенг қамровли ислохотлар амалга оширилаётганини алоҳида таъкидлаш жуда қувонарли. Ҳукумат томонидан қабул қилинаётган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қабул қилиниши мамлакатнинг солиқ тизимини замонавий бозор муносабатларига мослаштириш борасидаги саъй-ҳаракатларини акс эттиради. Бу ислохотлар Ўзбекистоннинг иқтисодий ўсиши ва ривожланишига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин.

Солиқ ислохотлари ҳукуматлар учун иқтисодий ўсишни рағбатлантириш ва инвестицияларни жалб қилиш учун муҳим сиёсат воситасидир. Ўзбекистонда сўнгги йилларда қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш ва унинг иқтисодий ўсишини рағбатлантириш мақсадида катта солиқ ислохотлари амалга оширилди. Ушбу мақола ушбу солиқ ислохотларининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсирини таҳлил қилишга ва уларнинг келажақдаги ўсиш истиқболларига таъсирини ўрганишга қаратилган.

Адабиётлар шарҳи.

Мавзу доирасида адабиётларни ўрганганимизда, кўплаб иқтисодчи олимларнинг солиқ ислохотларига доир фикрларига гувоҳ бўлдик. Жумладан, Остапов (1998) фикрича солиқ ислохотини солиқ муносабатларига тўлиқ ёки қисман ўзгариш сифатида ўзига хос шакллари тўлиқ кўриб чиқишни талаб қиладиган махсус таксономик тизим сифатида кўриб чиқади.

Абрамов (2007) фикрича солиқ ислохоти узоқ муддатли жадал ривожланаётган, кўп қиррали ва кўп мақсадли жараён сифатида икки йўналишда амалга оширилади: солиқлар ҳолатини яхшилаш ва солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш.

Байбородина (2010) “солиқ ислохотлари – солиқ тизимини кенг кўламли қайта қуриш ва уни бошқариш механизмини ўзгартириш асосида солиқ муносабатларининг чекланган ёки тубдан ўзгариши сифатида” таърифлайди.

Майбуrows (2011) “солиқ ислохоти солиқ тизимини тубдан ўзгартиришни давлат солиқ сиёсатининг янги мазмунига мослаштириш” деб таъкидлайди.

Богагыреванинг (2014) фикрича, “солиқ ислохоти бу давлат солиқ тизимидаги қонуний равишда белгиланган ўзгариш, бу давлат солиқ сиёсати стратегиясини ўзгартиришга асосланади. Шундай қилиб, солиқ сиёсати тактикасининг ўзгариши солиқ ислохотига олиб келмайди. Фақат солиқ тизимига тегишли амалдаги қонунчиликдаги ўзгариш ва кўшимчалар сифатида кўриб чиқилади. Солиқ сиёсати стратегиясидаги ўзгаришлар мамлакатда солиқ ислохотларини амалга ошириш учун асосдир”.

Вебер (2014) фикрича, тадқиқотчилар ва сиёсатчилар солиқ ислохотларидан солиққа тортишнинг турли турларига, шу жумладан даромадларга нисбатан хатти-ҳаракатларнинг кучини аниқлаш учун фойдаланадилар.

Солиққа нисбатан хулқ-атвор реакцияларини ўрганувчи йирик адабиётлар табиатан хилма-хил бўлсада, умумий муаммо шундаки, даволаш (масалан, маржинал солиқ ставкалари) манфаатлар натижаси (масалан, солиққа тортиладиган даромад) ва шунинг учун эндоген билан белгиланади. Ушбу қийинчиликни енгиш учун стандарт баҳолаш стратегияси солиқ ислохотларидан фойдаланган ҳолда муомаладаги экзоген ўзгаришларни ажратиб туради ва даволаш ҳолатини фақат ислохотдан олдинги маълумотларга асосланган ҳолда белгилайди (Клевен, 2014).

Стандарт смета стратегиясининг доимий тенденция фарқлари тахминини кўришнинг усулларида бири Фелдстеин (1995) томонидан 1986 йилдаги АҚШ Солиқ қонунининг каноник ўрганишини кўриб чиқишдир. Фелдстеин (1995) оддий ДиДни қўллайди ва солиқ ислохоти юқори даромадли шахслар учун маржинал солиқ ставкаларини паст даромадли шахсларга нисбатан кўпроқ пасайтирган давр мобайнида юқори ва паст даромадли шахслар учун солиққа тортиладиган даромадлардаги ўзгаришларни солиштириш орқали ислохот таъсирини баҳолайди. даромадли жисмоний шахслар. Бироқ, бугунги маълумотларга кўра, бу тахмин нотўғри бўлиши мумкин, чунки юқори ва паст даромадли шахслар учун асосий даромад тенденциялари жуда бошқача бўлиши мумкин.

Исаевнинг (2021, 2023) таъкидлашича “Солиқ ислохотини бошқа ислохотлардан мураккаб жиҳатлари ҳам борки, бу солиқ ставкаларини пасайтириш ва солиқ тўловчилар базасини кенгайтиришни ўз ичига олади. Бундай ўзгаришлар узоқ муддатли истиқболда иқтисодиётнинг умумий ҳажминини кўтариш керак деган назарий тахминлар мавжуд, аммо таъсири ва миқёси

сезиларли даражада ноаниқликларга дуч келмоқда. Кўпинча эътиборга олинмайдиган ҳолатларда бири, солиқ ҳаражатларини қисқартириш ёки йўқ қилиш орқали солиқ базасини кенгайтириш ҳисобланади”.

Юқоридаги ўрганишларга асосланиб айтиш керакки, солиқ ислоҳотларнинг иқтисодий таъсирини янада чуқурроқ ўрганиш учун амалга оширилган аниқ меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва чора-тадбирларни атрофлича таҳлил қилиш мақсадга мувофиқдир. Бюджет-солиқ тизимидаги ислоҳотларни ўрганиб, уларнинг қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш, инвестицияларни жалб этиш, иқтисодий ўсишни рағбатлантириш борасидаги самарадорлигини баҳолаш мумкин.

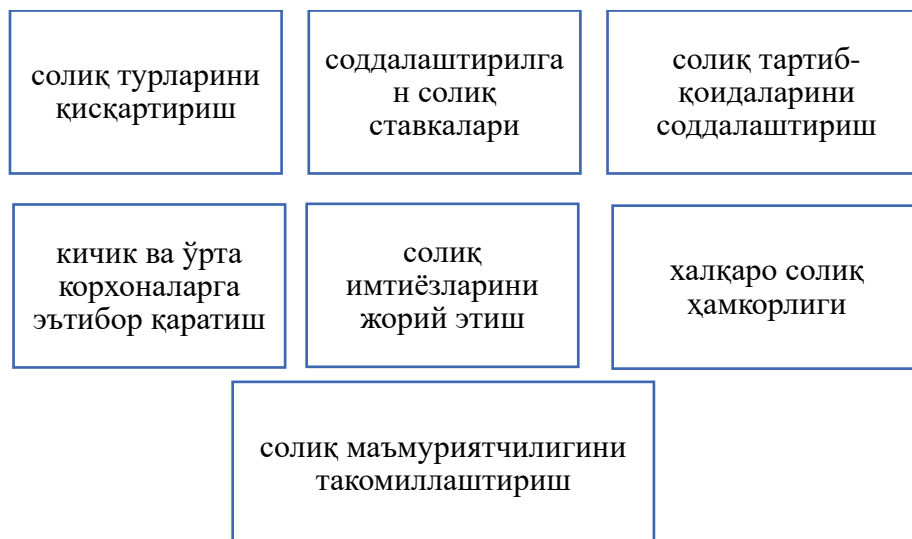
Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Жаҳон амалиётидан маълумки, солиқ ислоҳотлари иқтисодийнинг турли жабҳаларига, масалан, инвестициялар, истеъмол, тадбиркорлик ва умумий ишбилармонлик муҳитига таъсир кўрсатиш орқали иқтисодий ўсишга сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин ва у қуйидагиларда намоён бўлади:

- ✓ инвестицияларни рағбатлантириш;
- ✓ истеъмолни ошириш;
- ✓ тадбиркорликни рағбатлантириш;
- ✓ рақобатбардошликни ошириш;
- ✓ тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш;
- ✓ норасмий секторни расмийлаштиришни рағбатлантириш;
- ✓ даромадларни шакллантириш ва давлат инвестициялари.

Шуни таъкидлаш керакки, солиқ ислоҳотларининг иқтисодий ўсишга таъсири бир неча омилларга, жумладан, ислоҳотларнинг ўзига хос дизайни ва амалга оширилишига, мамлакатнинг иқтисодий тузилишига, институционал салоҳиятига ва кенгроқ сиёсат муҳитига қараб фарқ қилиши мумкин. Шунинг учун солиқ ислоҳотларининг иқтисодий ўсишга таъсирини тўғри баҳолаш учун аниқ контекст ва натижаларни синчковлик билан таҳлил қилиш ва баҳолаш зарур.

Дарвоқе, Ўзбекистонда сўнгги пайтларда амалга оширилган солиқ ислоҳотлари солиқ тизимини тартибга солиш, солиқ юкни камайтириш, солиқ маъмуриятчилигини кучайтириш ва янада қулай ишбилармонлик муҳитини яратишга қаратилган.

1-расм. Ўзбекистонда амалга оширилган солиқ ислоҳотларининг асосий тавсифи

1-расмда Ўзбекистонда амалга оширилган солиқ ислоҳотларининг асосий тавсифи келтирилган бўлиб, уларни бирма-бир тартиб билан келтириб ўтамыз.

1. Солиқ турлари сонини 16 тадан 9 тага қисқартирилиши. Ушбу соддалаштириш ортиқчалик ва мураккабликни бартараф этиш, солиқ тўловчиларга ўз солиқ мажбуриятларини тушуниш ва бажаришни осонлаштиришга қаратилган.

2. Солиқ ставкалари бир нечта асосий солиқлар, жумладан, мол-мулк солиғи, жисмоний шахсларнинг даромад солиғи ва ижтимоий солиқ учун икки барабар камайтирилди. Ушбу қисқартириш иқтисодий фаолликни рағбатлантириш, ихтиёрий даромадларни кўпайтириш ва янада қулай солиқ муҳитини яратиш орқали инвестицияларни жалб қилишга қаратилган.

3. Солиқ ислохотлари натижасида солиққа тортиш тартиб-таомилларини соддалаштириш, бюрократияни қисқартириш ва маъмурий жараёнларни соддалаштириш бўйича чора-тадбирлар жорий этилди. Солиқ тўловчилар учун солиқ мажбуриятларини янада самаралироқ қилиш ва камроқ вақт талаб қилиш имконини берувчи электрон ариза бериш ва тўлов тизимларини жорий этиш каби ташаббуслар шулар жумласидандир. Солиқ ислохотлари натижасида эришилган эътиборга молик ютуқлардан бири солиқ мажбуриятларини ўз вақтида ихтиёрий тўлаш даражаси 80 фоиздан 95 фоизга кўтарилди. Бу солиққа риоя қилишнинг яхшиланганидан ва солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятларини зудлик билан бажаришга тайёрлигидан далолат беради.

4. Шаффофлик, адолатлилик ва самарадорликни кучайтириш орқали солиқ маъмуриятчилигини яхшилашга қаратилган саъй-ҳаракатлар амалга оширилди. Ислохотлар натижасида солиқ назорат шакллари 13 тадан 2 тага қисқартирилди. Бу солиқ текшируви тартиб-қоидаларини такомиллаштириш, рискга асосланган баҳолаш тизимини жорий этиш, маълумотларни бошқариш ва таҳлил қилиш учун илғор технологияларни жорий этиш каби чора-тадбирларни ўз ичига олади.

5. Инвестициялар ва иқтисодий ўсишни рағбатлантириш мақсадида ҳукумат мақсадли тармоқларда солиқ имтиёзларини жорий қилди. Ушбу имтиёзлар маҳаллий ва хорижий инвестицияларни рағбатлантирадиган муайян тармоқлар, ҳудудлар ёки фаолият учун солиқ имтиёзлари ёки энгилликларини беради.

6. Иқтисодий ўсишни рағбатлантиришда кичик ва ўрта бизнеснинг аҳамиятини эътироф этган ҳолда, солиқ ислохотлари ушбу секторни қўллаб-қувватлаш қоидаларини ўз ичига олди. Бу кичик ва ўрта бизнес субъектларининг солиқ мажбуриятларини бажариш тартиб-таомилларини соддалаштириш, уларнинг солиқ юкини камайтириш, манзилли ёрдам ва имтиёзлар беришни ўз ичига олади.

7. Ўзбекистон ҳам халқаро солиқ соҳасидаги ҳамкорликни кенгайтириш бўйича чоралар кўрди. Бунга солиқ масалалари билан боғлиқ халқаро шартномалар ва ташкилотларга қўшилиш киради, бу ахборот алмашинувини осонлаштиради, солиқ тўлашдан бўйин товлашга қарши саъй-ҳаракатларни кучайтиради ва шаффоф ва глобал миқёсда мос келадиган солиқ тизимини рағбатлантиради.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган ушбу солиқ ислохотлари ишбилармонлик муҳитини яхшилаш, инвестицияларни жалб этиш, солиқ қонунчилигига риоя қилишни кучайтириш ва иқтисодий ўсишни рағбатлантиришда ҳал қилувчи роль ўйнади. Солиқ тартиб-қоидаларини соддалаштириш, солиқ ставкаларини пасайтириш ва солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш чора-тадбирларини амалга ошириш орқали амалга оширилган ислохотлар тадбиркорлик субъектларининг ривожланиши ва мамлакатнинг умумий иқтисодий ривожланишига ҳисса қўшиши учун янада қулай шарт-шароит яратди.

1-жадвал

2017-2022 йилларда Ўзбекистон Республикасининг ялпи ички маҳсулотининг маҳсулотларга соф солиқларга нисбатан таҳлили, млрд.сўмда

Кўрсаткичлар	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил	2021 йил	2022 йил
Ялпи ички маҳсулот	317476,4	426641	532712,5	605514,9	738425,2	888341,7
Маҳсулотларга соф солиқлар	34792	45575,8	45262,7	44361,5	51992,8	60287,5
Маҳсулотларга соф солиқларнинг ЯИМга нисбати, фоизда	10,9 %	10,6 %	8,5 %	7,3 %	7,0 %	6,8 %

Ўзбекистонда солиқ ислохотларининг ижобий таъсири халқаро рейтинг ва индексларда ҳам ўз ифодасини топмоқда. Жумладан, “Economic freedom” рейтингида солиқ юки кўрсаткичи 90,7 пунктдан 92,4 баллга кўтарилган. Ушбу яхшиланиш жисмоний шахслар ва корхоналар дуч келадиган умумий солиқ юкининг камайишини билдиради, бу эса ўсиш ва ривожланиш учун янада қулай иқтисодий муҳитни кўрсатади⁶⁹.

1-жадвалда кўриш мумкинки, ялпи ички маҳсулот 2017 йилда 317476,4 млрд.сўм, 2018 йилда 426641 млрд.сўм, 2019 йилда 532712,5 млрд.сўм, 2020 йилда 605514,9 млрд.сўм, 2021 йилда 738425,2 млрд.сўмни ва 2022 йилда эса 888341,7 млрд.сўмни ташкил этган. Жумладан, маҳсулотларга соф солиқларнинг ЯИМ таркибидаги улуши 2017 йилда 10,9 фоиз, 2018 йилда 10,6 фоиз, 2019 йилда 8,5 фоиз, 2020 йилда 7,3 фоиз, 2021 йил 7,2 фоиз ва 2022 йилда эса 6,8 фоизни ташкил этганлигини кўриш мумкин. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, Ўзбекистон ялпи ички маҳсулоти (ЯИМ) 2017 йилдан 2021 йилгача барқарор ўсиб ўсиб бормоқда, лекин маҳсулотларга соф солиқларнинг ЯИМга нисбати камайиш тенденциясига эга.

Ўзбекистонда 2017-2022 йилларда ялпи ички маҳсулотнинг (ЯИМ) барқарор ўсиши ва маҳсулотга соф солиқларнинг ЯИМга нисбати пасайиш тенденцияси кузатилишининг асосий сабабларидан бири ушбу даврда амалга оширилган солиқ ислохотлари билан боғлиқлигидир. Жумладан, солиқ ставкаларини пасайтириш ва солиққа тортиш тартибларини соддалаштириш тадбиркорлик муҳитини янада қулайлаштиришга хизмат қилди. Ушбу ислохотлар сармояларни рағбатлантириш, иқтисодий фаолликни ошириш ва рақобатбардошликни оширишга қаратилган. Бунинг натижасида корхоналар ўз фаолиятини кенгайтира олди, бу эса ишлаб чиқариш ҳажмининг ошишига ва ялпи ички маҳсулотнинг ўсишига олиб келди.

Шунингдек, Ўзбекистон иқтисодиётини диверсификация қилиш ва анъанавий тармоқларга боғлиқлигини камайитиришга қаратилган сиёсат олиб борди. Ушбу диверсификация ялпи ички маҳсулотнинг юқори ўсишига ёрдам берадиган янги sanoat ва тармоқларнинг ривожланишига олиб келди. Солиқ солинмайдиган тармоқлар ёки солиқ юки паст бўлган тармоқларнинг кенгайтириши маҳсулотларга соф солиқларнинг ЯИМга нисбатига таъсир қилди.

Яна ҳукуматнинг имтиёзлар ва қулай солиқ сиёсати орқали инвестицияларни жалб қилишга қаратилган саъй-ҳаракатлари солиқ юки паст бўлган тармоқларга инвестицияларнинг кўпайишига олиб келган, шу билан бирга маҳсулотларга соф солиқларнинг ЯИМга нисбатини пасайтирди.

Шуни таъкидлаш керакки, маҳсулотларга соф солиқлар ялпи ички маҳсулотга нисбатининг пасайиш тенденцияси салбий натижани кўрсатиши шарт эмас. Бу янада самарали ва рақобатбардош солиқ тизимини, яхшилانган мувофиқликни ва кенгроқ ва диверсификацияланган иқтисодиётга ўтишни акс эттириши мумкин. Асосий эътибор ялпи ички маҳсулотнинг умумий ўсиши ва солиқ ислохотларининг бутун иқтисодиётга ижобий таъсирига қаратилиши керак.

Бу ютуқлар Ўзбекистонда амалга оширилаётган солиқ ислохотларининг муваффақиятли натижаларидан далолат беради. Солиқ тизимининг соддалаштирилгани, солиқ ставкаларининг пасайтирилиши, солиққа риоя этишнинг яхшиланиши, даромадлар йиғилишининг ортиши, халқаро рейтингларнинг ижобий ўзгаришлари мамлакатимизда тадбиркорлик учун қулай муҳитни шакллантириш, сармояларни жалб этиш ва иқтисодий ўсишни рағбатлантиришга хизмат қилмоқда.

Сўнгги йилларда Ўзбекистон ҳукумати томонидан ишлаб чиқилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳам соҳадаги долзарб муаммоларни ҳал этишга қаратилган бўлиб, барқарор солиқ қонунчилигини ишлаб чиқиш орқали ҳукумат солиқ тизимида аниқлик, башоратлилиқ ва изчилликни таъминлашга интилди, бу эса қулай бизнес муҳитини яратишга ва иқтисодий ўсишни рағбатлантиришга ёрдам беради. Жумладан, солиққа оид Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 июлдаги “Солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5116-сонли Фармони, 2018 йил 13 февралдаги ПФ-5214-сонли “Солиқ қонунчилигини тубдан такомиллаштириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармойиши, 2018 йил 29 июндаги “Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида”ги ПФ-5468-сонли Фармони, 2019 йил 10 июлдаги

⁶⁹ Солиқ қўмитасининг инфографик манбаларидан фойдаланилган.

“Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4389-сон қарори ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 26 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-5837-сонли Фармонлари соҳага қаратилаётган эътиборнинг ута муҳимлигини кўрсатиб бермоқда.

Ўзбекистонда амалга оширилган солиқ ислохотлари бизнесни ривожлантириш ва хорижий инвестицияларни жалб этишда ҳал қилувчи роль ўйнади. Фойда солиқ ставкаларини пасайтириш ва солиқ тартиб-қоидаларини соддалаштириш орқали амалга оширилган ислохотлар тадбиркорлик субъектлари зиммасига тушадиган солиқ юкини пасайтириб, мамлакатни маҳаллий ва халқаро инвесторлар учун янада жозибадор қилди. Бу инвестициялар оқимининг кўпайишига, иш ўринлари яратилишига ва тадбиркорлик фаолиятининг кенгайтилишига, пировардида иқтисодий ўсишни таъминлади.

Солиқларни топириш ва тўлаш жараёнларининг соддалаштирилгани Ўзбекистонда солиқ қонунчилигига риоя қилишни сезиларли даражада яхшилади. Ислохотлар солиқни тартибга солишнинг мураккаблигини камайтириш, шаффоф ва самарали солиқ маъмуриятчилигини таъминлашга қаратилган. Натижада кўпроқ корхоналар ва жисмоний шахслар солиқ мажбуриятларини бажаришлари мумкин, бу эса ҳукуматга солиқ тушумларининг ошишига олиб келади. Ушбу қўшимча ресурслар иқтисодий ўсишни янада қўллаб-қувватлаб, давлат инфратузилмасини ривожлантириш ва ижтимоий фаровонлик дастурларига йўналтирилиши мумкин.

Солиқ соҳасидаги ислохотлар Ўзбекистон иқтисодиётининг рақобатбардошлигини оширишга ҳам хизмат қилди. Фойда солиқ ставкаларини пасайтириш ва соддалаштирилган солиқ тартиб-қоидалари бизнес юритиш харажатларини пасайтириб, маҳаллий саноатни жаҳон миқёсида рақобатбардошлигини оширди. Бу экспорт ҳажмининг ошишига, шунингдек, хорижий компанияларни Ўзбекистонда ўз фаолиятини йўлга қўйишга жалб этишга олиб келди. Экспорт ва хорижий инвестициялар ҳажмининг ўсиши иқтисодий фаолликни янада рағбатлантириб, аҳоли бандлигини таъминламоқда.

Аммо ислохотлар ҳамон давом этмоқда, шу сабабли келажакда ушбу меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг солиқ қонунчилигининг барқарорлигига таъсирини таҳлил қилишда қуйидаги жиҳатларни кўриб чиқиш керак:

✚ солиқ қоидаларини аниқлаштириш ва соддалаштиришга қандай ҳисса қўшишини баҳолаш ҳамда улар аниқ кўрсатма ва таърифларни тақдим этадими ёки йўқлигини баҳолаш, ноаниқлик ва мумкин бўлган нотўғри талқинларни камайтириш лозим.

✚ солиқ тизимида башоратлилик ва изчилликни қандай таъминлаётганини кўриш, чунки тез-тез ўзгартиришлар ёки махсус тузатишларни минималлаштирадиган солиқ сиёсати ва қоидалари учун барқарор асосни яратганлигини баҳолаш зарур. Сабаби ҳужжатларнинг солиқ тўловчилар ва солиқ органлари учун узоқ муддатда аниқ йўналиш бериши керак.

✚ солиқ тартиб-қоидаларини қандай соддалаштиришини таҳлил қилиш ва уларни халқаро стандартлар ёки илғор тажрибаларга мослаштириш. Улар маъмурий жараёнларни соддалаштириши, бюрократияни камайтириши ва солиқ тўловчилар учун кераксиз тўсиқларни бартараф этиши керак. Сабаби улар трансчегаравий тадбиркорлик фаолиятини осонлаштириб, халқаро солиқ нормалари билан уйғунлаштирилиши даркор.

✚ манфаатдор томонлар билан маслаҳатлашиш ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқишда иштирок этиш даражасини ошириш керак. Ҳукумат тегишли саноат бирлашмалари, солиқ мутахассислари ва солиқ тўловчилардан уларнинг эҳтиёжлари ва муаммоларини ҳар томонлама тушуниш учун таклиф сўраши керак. Таклифлар шакллантириш жараёнида ҳукумат ва манфаатдор томонлар ўртасида мулоқот механизмлари мавжуд бўлиши лозим.

✚ норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг солиқ қонунчилиги барқарорлигига таъсирини мониторинг қилиш ва баҳолашнинг амалдаги механизмларини таҳлил қилиш лозим. Ҳукумат белгиланган мақсадларга эришишда ҳужжатларнинг самардорлигини баҳолаш учун даврий текширувлар ўтказадими ёки йўқлигини, ривожланаётган муаммоларни ҳал қилиш ёки яхшилаш учун йўналишларни ҳал қилиш учун доимий фикр-мулоҳазалар ва тузатиш механизмлари мавжудлигини кўриб чиқиш лозим.

Ушбу жиҳатларни таҳлил қилиш орқали биз меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар Ўзбекистонда барқарор солиқ қонунчилигини ривожлантиришга қанчалик ҳисса қўшгани ҳақида аниқ маълумот бера оламиз. Шунингдек, биз қўшимча эътибор талаб қиладиган ҳар қандай камчиликлар ёки соҳаларни ажратиб кўрсатишимиз ва келгусида солиқ тизимининг барқарорлигини мустаҳкамлаш бўйича тавсиялар беришимиз мумкин.

Ўзбекистонда солиқ соҳасида олиб борилаётган ислохотлар ижобий натижалар берган бўлсада, ҳал қилиниши керак бўлган муаммолар ҳам мавжуд. Солиқ маъмуриятчилигини янада такомиллаштириш, жумладан, шаффофлик ва самарадорлик солиқ тўловчилар ўртасида ишончни мустаҳкамлаш зарур. Бундан ташқари, ҳукумат солиқ имтиёзларининг самарадорлигини таъминлаш ва даромадларнинг юзага келишининг олдини олиш учун уларнинг таъсирини кузатишни давом эттириши керак.

Келажақда Ўзбекистон кўпроқ хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш учун солиқ сиёсатини илғор халқаро тажрибага мослаштириш масаласини кўриб чиқиши керак. Солиқ ислохотларини узлуксиз баҳолаш ва нозик созлаш уларнинг иқтисодий таъсирини оптималлаштириш ва имтиёзларнинг адолатли тақсимланишини таъминлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади.

Хулоса ва таклифлар.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, Ўзбекистонда амалга оширилган солиқ ислохотлари мамлакат иқтисодий таъминининг ўсишига ижобий таъсир кўрсатди. Жумладан:

1. Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръатларини оширишга ёрдам берди. Тадбиркорлик ва жисмоний шахсларга солиқ юкини камайтириш, инвестицияларни рағбатлантириш ва истеъмолни кўпайтириш орқали амалга оширилган ислохотлар иқтисодий таъминининг кенгайишига ва умумий ишлаб чиқариш ҳажмининг яхшиланишига ёрдам берди.

2. Маҳаллий ва хорижий инвестицияларни жалб қилишда ҳал қилувчи роль ўйнади. Юридик шахсларнинг солиқ ставкаларини пасайтириш, инвестиция имтиёзларини жорий этиш ва солиқ тартиботларини соддалаштириш орқали амалга оширилган ислохотлар янада қулай инвестиция муҳитини яратди. Бу инвестициялар оқимининг ошишига олиб келди, иқтисодий ўсишни рағбатлантирди ва асосий тармоқларни ривожлантиришга ёрдам берди.

3. Аҳоли бандлигини оширишга ижобий таъсир кўрсатди. Тадбиркорлик субъектлари солиқ юкларининг камайиши ва инвестиция имкониятларининг ортиши билан ўз фаолиятини кенгайтириш ва иш ўринлари яратиш имкониятини оширади. Ислохотлар тадбиркорликни ҳам рағбатлантириб, янги иш ўринлари яратиш ва ишсизлик даражасини пасайтиришга хизмат қилмоқда.

4. Ўзбекистонда умумий ишбилармонлик муҳитини яхшилади. Солиқ тартиб-таомилларини соддалаштириш, бюрократияни қисқартириш ва ошкораликни ошириш орқали амалга оширилган ислохотлар тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини осонлаштириб, солиқ мажбуриятларини бажаришини таъминлади. Бу мамлакатнинг ҳам маҳаллий, ҳам хорижий инвесторлар учун жозибадорлигини ошириб, иқтисодий ўсишга олиб келди.

Солиқ ислохотларининг иқтисодий ўсишга ижобий таъсири кўплаб омиллар натижасидир ва уни бошқа иқтисодий сиёсат ва ташқи омиллар билан бир қаторда ҳисобга олиш керак. Бундан ташқари, солиқ ислохотларининг доимий мониторинги, баҳоланиши ва аниқ созланиши уларнинг самарадорлиги ва ўзгарувчан иқтисодий шароитларга мослашишини таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар /Литература/Reference:

Feldstein, Martin, 1995. *The Effect of Marginal Tax Rates on Taxable Income: A Panel Study of the 1986 Tax Reform Act.* J. Polit. Econ. 103 (3).

Kleven, Henrik Jacobsen, Schultz, Esben Anton, 2014. *Estimating Taxable Income Responses Using Danish Tax Reforms.* American Economic Journal. Econ. Policy 6 (4).

Weber, Caroline E., 2014. *Toward Obtaining a Consistent Estimate of the Elasticity of Taxable Income Using Difference-in-Differences.* J. Public Econ. 117.

Абрамов А.П. *Налоговая реформа и совершенствование налогового администрирования* / А.П. Абрамов // *Вестник Томского государственного университета.* № 300. с.7-11. 2007.

Байбородина В.Г. *Налоги и налогообложение: учебное пособие* / Хабаровск: РИЦ ХГАЭП, 108 с. 2010.

Богатырева Е.Н. *Теоретические детерминанты налоговых реформ.* ISSN 2221-7347 *Экономика и право.* 2014.

Исаев Ф. *Совершенствование налогообложения имущества* // *Экономика и инновационные технологии.* – 2021. – №. 6. – С. 326-333.

Исаев, Ф. (2021). Солиқ юкини аниқлаш методикасини такомиллаштириш. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, (6), 86–91. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a286

Исаев, Ф. (2023). Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, 11(1), 394–401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42

Исаев Ф. Аудит самарадорлигининг назарий-амалий талқини //Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. – 2023. – С. 359-361.

Исаев, Ф. (2023). Солиқларнинг фаровонликка таъсири назарияси. "Milliy Iqtisodiyotni Isloh Qilish Va Barqaror Rivojlantirish istiqbollari" Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi Materiallari to'plami., 206–208. Retrieved from <https://conference.tsue.uz/index.php/article/article/view/393>

Исаев, Ф. (2023). Солиқ таҳлили - иқтисодий таҳлилнинг таркибий қисми. *Nashrlar*. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/35>

Майбуров И.А. *Налоги и налогообложение: учебное пособие / И.А. Майбуров. М.: ЮНИТИДАНА, 558 с. 2011.*

Остапов М.Т. *Налоговая реформа и гармонизация налоговых отношений: автореф. дис. ... док. экон. наук: 08.00.10. Санкт-Петербург. 20с. 1998.*